

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การปฏิรูปหลักสูตรเศรษฐศาสตร์บัณฑิต ที่สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง มีวัตถุประสงค์ เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์แนวคิดเศรษฐศาสตร์กระแสทางเลือก ศึกษาสภาพการจัดการศึกษา หลักสูตร และการเรียนการสอนเศรษฐศาสตร์บัณฑิตในปัจจุบัน ที่สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง วิเคราะห์ลักษณะ และแนวปฏิบัติในการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในสังคมปัจจุบัน และนำเสนอแนวทางการปฏิรูปหลักสูตรเศรษฐศาสตร์บัณฑิตที่สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

การวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งเป็น 6 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 วิเคราะห์และสังเคราะห์แนวคิดเศรษฐศาสตร์กระแสทางเลือก เพื่อเป็นองค์ความรู้ในการปฏิรูปหลักสูตรเศรษฐศาสตร์บัณฑิต โดยสำรวจ และรวบรวมเอกสาร ที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง พุทธเศรษฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์มนุษยนิยม และเศรษฐกิจชุมชน มาวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อแยกแยะ และสรุปประเด็นสำคัญของแต่ละแนวคิด จากนั้นสังเคราะห์ข้อมูล โดยการรวบรวมเนื้อหาสาระที่แยกแยะไว้แล้วให้ชัดเจนขึ้น

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการจัดการศึกษาหลักสูตรเศรษฐศาสตร์บัณฑิตที่สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง โดยการสำรวจเอกสารหลักสูตรเศรษฐศาสตร์บัณฑิตในประเทศไทย สัมภาษณ์ผู้บริหารหลักสูตร สอบถามอาจารย์ผู้สอนในหลักสูตรเศรษฐศาสตร์ โดยใช้แบบสอบถาม เพื่อสำรวจความสอดคล้องของรายวิชาที่สอนกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง และการสอดแทรกเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจพอเพียงในวิชาต่างๆ จากมหาวิทยาลัยที่เปิดสอนหลักสูตรเศรษฐศาสตร์บัณฑิต และมีแผนงานจะทำการสอน หรือได้เริ่มนำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาบรรจุไว้ในหลักสูตรในปัจจุบัน ทั้งที่เป็นวิชาเลือก หรือเป็นส่วนหนึ่งของวิชาที่สอน ประกอบด้วย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง มหาวิทยาลัยแม่โจ้ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง มหาวิทยาลัยทักษิณ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มหาวิทยาลัยรังสิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต และมหาวิทยาลัยราชภัฏ

ขั้นตอนที่ 3 วิเคราะห์ลักษณะ และแนวปฏิบัติในการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในสังคมปัจจุบัน โดยศึกษา รวบรวม และวิเคราะห์เอกสารที่นำเสนอความคิดและประสบการณ์ของผู้ที่นำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต ในประเด็นการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและการทำงาน และสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มบุคคล โดยจำแนกเป็นกลุ่มบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และมีการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงและกลุ่มบุคคลที่มีความคาดหวังต่อคุณลักษณะบัณฑิต โดยเกี่ยวข้องเป็นหน่วยงานผู้ใช้บัณฑิตทั้งภาครัฐและเอกชน

ขั้นตอนที่ 4 พัฒนาแนวทางในการปฏิรูปหลักสูตรเศรษฐศาสตร์บัณฑิตที่สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง โดยผู้วิจัยนำข้อมูลที่สรุปจากขั้นตอนที่ 1 ถึงขั้นตอนที่ 3 มาสร้างแนวคำถามในประเด็นแนวทางการปฏิรูปหลักสูตร โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยอนาคต คือ การวิจัยอนาคตแบบ EDFR จำนวน 3 รอบ รอบที่ 1 เป็นการสัมภาษณ์ซึ่งผู้วิจัยได้คัดเลือกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษา และนักวิชาการด้านเศรษฐศาสตร์ จำนวน 25 ท่าน ประกอบด้วย กลุ่มผู้เชี่ยวชาญทางด้านเศรษฐศาสตร์ และการศึกษา เป็นผู้สอนวิชาเศรษฐศาสตร์ในระดับอุดมศึกษา จำนวน 15 ท่าน และกลุ่มผู้เชี่ยวชาญทางด้านเศรษฐศาสตร์ ในหน่วยงานของรัฐและเอกชน จำนวน 10 ท่าน ผู้วิจัยรวบรวมความคิดเห็นที่ได้จากการสัมภาษณ์ ผู้เชี่ยวชาญในรอบที่ 1 นำมาสร้างแบบสอบถาม ให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินระดับแนวโน้มความน่าจะเป็นของแนวทางการปฏิรูปหลักสูตรเศรษฐศาสตร์บัณฑิตที่สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในรอบที่ 2 ซึ่งเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเสนออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อพิจารณาความเหมาะสม ความถูกต้องชัดเจนของข้อคำถาม และทำการปรับปรุงข้อคำถามให้มีความชัดเจน และสมบูรณ์มากที่สุด จากนั้นจัดส่งให้ผู้เชี่ยวชาญตอบแบบสอบถามรอบที่ 2 รวบรวมความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ จากแบบสอบถามเดลฟายรอบที่ 2 ที่ได้รับกลับคืนมา โดยพิจารณาจากผลการวิเคราะห์ค่าของคำตอบที่ได้ทางสถิติ ปรับแก้ไขคำถามที่ไม่ชัดเจนให้ตรงประเด็นมากขึ้น และเพิ่มตำแหน่งของมัธยฐาน และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ที่วิเคราะห์ได้ในแต่ละข้อคำถาม จากนั้นจัดส่งให้ผู้เชี่ยวชาญตอบแบบสอบถามรอบที่ 3 เพื่อรวบรวมความคิดเห็น และตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูลของผู้เชี่ยวชาญทั้ง 25 ท่าน เป็นการพิจารณาอีกครั้งว่าผู้เชี่ยวชาญต้องการยืนยันการคงไว้ซึ่งคำตอบเดิมหรือเปลี่ยนแปลงคำตอบให้สอดคล้องกับคำตอบของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ วิเคราะห์ทางสถิติ และสรุปอภิปรายตามกระบวนการวิจัย นำเสนอเป็นแนวทางในการปฏิรูปหลักสูตรเศรษฐศาสตร์ ในประเด็นแนวทางการกำหนดนโยบายระดับประเทศ แนวทางการสร้างระบบสนับสนุนที่เอื้อต่อการพัฒนาหลักสูตร เป้าหมาย ปรัชญา และวัตถุประสงค์ของ

หลักสูตร ลักษณะและโครงสร้างของหลักสูตร กระบวนการจัดการเรียนการสอน และการบริหาร หลักสูตรในระดับสถาบันการศึกษา การวิเคราะห์ข้อมูลหาค่ามัธยฐาน ค่าสัมบูรณ์ของผลต่าง ระหว่างค่ามัธยฐานและฐานนิยม และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ เพื่อวิเคราะห์และสรุปผลนำมา เขียนเป็นความเรียง

ขั้นตอนที่ 5 ร่างแนวทางการปฏิรูปหลักสูตรเศรษฐศาสตรบัณฑิต โดยนำข้อมูล จากแนวทางที่ได้จากการกลั่นกรองแนวคิดที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 ถึงขั้นตอนที่ 3 และการวิเคราะห์ สรุปแนวโน้มในการปฏิรูปจากเทคนิคการวิจัยแบบ EDFR ในขั้นตอนที่ 4 มาพิจารณาเพื่อร่าง แนวทางการปฏิรูปหลักสูตรเศรษฐศาสตรบัณฑิตที่สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

ขั้นตอนที่ 6 ตรวจสอบร่างแนวทางการปฏิรูป หลักสูตรเศรษฐศาสตรบัณฑิต โดยปรึกษาขอความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิ โดยการคัดเลือกจากกลุ่มตัวอย่างของผู้เชี่ยวชาญ ทางด้านเศรษฐศาสตร์ ที่เป็นผู้สอนวิชาเศรษฐศาสตร์ในระดับอุดมศึกษา และมีหน้าที่รับผิดชอบ และ/หรือมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง และ/หรือมีผลงานวิจัย ตำรา เอกสารที่ เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 5 ท่าน เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของแนวทางการ ปฏิรูปหลักสูตรเศรษฐศาสตรบัณฑิตที่สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่ร่างขึ้น สรุปประเด็น ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ และปรับปรุงแนวทางการปฏิรูปหลักสูตรเศรษฐศาสตรบัณฑิตที่ สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ

จากวิธีการดำเนินการวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูลสรุปผลได้ดังต่อไปนี้

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์แนวคิดเศรษฐศาสตร์กระแสทางเลือก เพื่อเป็นองค์ ความรู้ในการปฏิรูปหลักสูตรเศรษฐศาสตรบัณฑิต สรุปได้ดังนี้

ผู้วิจัยได้ศึกษาและวิเคราะห์แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง พุทธเศรษฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์มนุษยนิยม และเศรษฐกิจชุมชน ผลการวิเคราะห์สรุปได้ว่า ทั้ง 4 แนวคิดมี องค์ประกอบหลักเหมือนกัน แต่มีรายละเอียดในองค์ประกอบต่างกัน โดยมีความมุ่งหมายเดียวกัน คือ เพื่อการพัฒนาที่สมดุล และยั่งยืน จากการลดการบริโภคลงมาอยู่ในระดับที่พอเพียง และทำ การผลิตโดยไม่ทำลายล้างทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม โดยมีคุณธรรมกำกับ อีกทั้งการ วิเคราะห์ในภาพรวมตามการจำแนกประเด็นสำคัญของแต่ละแนวคิด ทั้ง 4 ประเด็น คือ แนวคิด เชิงทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ องค์ประกอบสำคัญของแนวคิด การประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตใน

สังคมปัจจุบัน และการประยุกต์ใช้ในภาคเศรษฐกิจต่างๆ สรุปได้ว่า มีความครอบคลุมคุณลักษณะของความพอเพียง 3 ประการ คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดี และครอบคลุมเงื่อนไขของความพอเพียง 2 เงื่อนไข คือ ความรู้ และคุณธรรม โดยมีความเหมือน และความต่างในรายละเอียดขององค์ประกอบดังนี้

ในประเด็นแนวคิดเชิงทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ มีแนวทางในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ การผลิตและการบริโภคแต่พอประมาณ โดยเน้นทางสายกลางซึ่งเป็นหลักของพุทธศาสนา เป็นจุดร่วมของทุกแนวคิด แต่มีความแตกต่างกัน คือ เศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจชุมชนเน้นการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจตามอัตภาพ หรือตามความสามารถที่มีอยู่ ส่วนพุทธเศรษฐศาสตร์ และเศรษฐศาสตร์มนุษยนิยม เน้นการตอบสนองของความจำเป็นขั้นพื้นฐาน โดยพุทธเศรษฐศาสตร์เน้นความไม่มีตัวตน แต่เศรษฐศาสตร์มนุษยนิยม เน้นความมีตัวตน

ในประเด็นองค์ประกอบสำคัญของแนวคิด มีความครอบคลุมในภาพรวมขององค์ประกอบ คือ มีคุณลักษณะของความพอเพียง 3 ประการ ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดี และครอบคลุมเงื่อนไขของความพอเพียง 2 เงื่อนไข คือ ความรู้ และคุณธรรม แต่มีความแตกต่างกันในรายละเอียดขององค์ประกอบ ได้แก่ คุณลักษณะของความพอเพียง คือ พุทธเศรษฐศาสตร์มีความมุ่งหมายหลัก เพื่อสนองความจำเป็นทางสรีรภาพอย่างชัดเจน เศรษฐศาสตร์มนุษยนิยมให้ความสำคัญกับความจำเป็นตามลำดับชั้นความต้องการ ส่วนเศรษฐกิจพอเพียง และเศรษฐกิจชุมชนคำนึงถึงเหตุผล และผลกระทบต่างๆ จากการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ส่วนเงื่อนไขของความพอเพียง พบว่า ทั้ง 4 แนวคิด มีสติปัญญาเป็นเงื่อนไขหลักในการตัดสินใจดำเนินการต่างๆ ให้เกิดความพอเพียง โดยอยู่ภายใต้การคำนึงถึงคุณธรรมในทุกด้านทั้งต่อตนเอง ผู้อื่น และสิ่งแวดล้อม

การประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตในสังคมปัจจุบัน มีหลักสำคัญในการดำรงชีวิตเหมือนกันในทุกแนวคิด ซึ่งจะนำไปสู่การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข คือ การยึดทางสายกลาง การพึ่งตนเอง การใช้เหตุผลในการเข้าใจตนเองและธรรมชาติ การยึดหลักธรรมทางศาสนา ไม่เบียดเบียน และเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม แต่ความมีเหตุผลของแต่ละแนวคิดแตกต่างกัน คือ เศรษฐกิจพอเพียงเน้นการคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการกระทำ พุทธเศรษฐศาสตร์และเศรษฐศาสตร์มนุษยนิยมมุ่งเน้นการบำบัดความจำเป็นขั้นพื้นฐาน ส่วนเศรษฐกิจชุมชนเน้นการช่วยเหลือกันในชุมชน

ส่วนการประยุกต์ใช้ในภาคเศรษฐกิจต่างๆ นั้นมีความพอประมาณ คือ การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจตามความสามารถ และไม่โลภ ความมีเหตุผล คือ ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจเพื่อการยังชีพ และเพื่อส่วนรวม จากการเลือกใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด และลดการทำลายสิ่งแวดล้อมโดยใช้ปัญญา และมีคุณธรรมกำกับ

2. ผลการวิเคราะห์สภาพการจัดการศึกษาหลักสูตรเศรษฐศาสตร์บัณฑิตที่สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ผู้วิจัยนำเสนอเป็น 2 ส่วน ดังนี้

2.1 การวิเคราะห์เอกสารหลักสูตรเศรษฐศาสตร์บัณฑิตที่สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสำรวจสภาพการเรียนการสอนในปัจจุบันในประเด็นความสอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง สรุปได้ว่า การเปิดสอนหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงในหลักสูตรปัจจุบัน มีมหาวิทยาลัยที่เปิดสอนหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง 2 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร และมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี โดยมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร เปิดสอนในหลักสูตรเศรษฐศาสตร์บัณฑิต ใช้ชื่อหลักสูตรว่า หลักสูตรเศรษฐศาสตร์บัณฑิต (สาขาวิชาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ) ส่วนมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี เปิดสอนในหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต โดยใช้ชื่อหลักสูตรว่า หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต (สาขาวิชาเศรษฐกิจพอเพียง) และมีการจัดทำหลักสูตรในระดับปริญญาโท ในหลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน ของมหาวิทยาลัยแม่โจ้ นอกจากนั้นมหาวิทยาลัยได้นำมาสอนเป็นรายวิชาเศรษฐกิจพอเพียง โดยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์เปิดสอนวิชาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นวิชาที่พเลือกในหลักสูตรเศรษฐศาสตร์บัณฑิต ส่วนมหาวิทยาลัยรังสิตเปิดสอนวิชาเศรษฐกิจพอเพียงในหมวดวิชาการศึกษาทั่วไป นอกจากนั้นเป็นการสอนในหลักสูตรอื่นๆ ที่ไม่ใช่หลักสูตรเศรษฐศาสตร์บัณฑิต ซึ่งมีรายละเอียดในด้านปรัชญา จุดมุ่งหมายของหลักสูตร สาขาวิชาที่เปิดสอน โครงสร้างหลักสูตร จำนวนหน่วยกิต คำอธิบายรายวิชา และกระบวนการจัดการเรียนการสอน ดังนี้

ปรัชญาของหลักสูตรเศรษฐศาสตร์บัณฑิต สามารถจำแนกเป็น 5 ด้าน คือ ด้านความรู้ทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ และการประยุกต์ใช้ ด้านความสามารถ และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยี ด้านทักษะการคิด ด้านคุณธรรม และความรับผิดชอบ และด้านความสอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

วัตถุประสงค์ของหลักสูตรเศรษฐศาสตร์บัณฑิต สามารถจำแนกเป็น 5 ด้าน คือ ด้านความรู้เชิงทฤษฎี และการประยุกต์ใช้เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ ด้านทักษะและเทคโนโลยี ด้านความสอดคล้องกับบริบทโลกและภูมิภาค ด้านความสามารถในการปฏิบัติงาน และด้านคุณธรรมจริยธรรม

โครงสร้างของหลักสูตรเศรษฐศาสตร์บัณฑิต ประกอบด้วย หมวดวิชาศึกษาทั่วไป หมวดวิชาเฉพาะ และหมวดวิชาเลือกเสรี โดยมีจำนวนหน่วยกิตในแต่ละหมวดวิชา คือ มีจำนวนหน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตร อยู่ระหว่าง 130 – 144 หน่วยกิต หมวดวิชาศึกษาทั่วไป มีจำนวน 30 – 45 หน่วยกิต หมวดวิชาเฉพาะ มีจำนวน 90 – 105 หน่วยกิต และหมวดวิชาเลือกเสรี มีจำนวน 3 – 12 หน่วยกิต ส่วนรายวิชาในโครงสร้างหลักสูตรมีลักษณะการจัดโครงสร้างหลักสูตรเศรษฐศาสตร์บัณฑิต ในแต่ละมหาวิทยาลัย ประกอบด้วย 3 หมวดวิชา คือ หมวดวิชาศึกษาทั่วไป

หมวดวิชาเฉพาะ และหมวดวิชาเลือกเสรี โดยในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป ประกอบด้วย 4 กลุ่มวิชา เหมือนกัน คือ กลุ่มสังคมศาสตร์ กลุ่มมนุษยศาสตร์ กลุ่มวิทยาศาสตร์ และคณิตศาสตร์ และกลุ่มภาษาต่างประเทศ ส่วนหมวดวิชาเฉพาะ ประกอบด้วย วิชาแกน โดยในวิชาแกนมี 2 กลุ่มวิชา คือ กลุ่มวิชาคณิตศาสตร์และสถิติ และกลุ่มวิชาเศรษฐศาสตร์ ส่วนวิชาเฉพาะสาขา เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเลือกเรียนวิชาเอก และวิชาโท จากสาขาวิชาที่เปิดสอนทั้งหมด ซึ่งครอบคลุมใน 10 สาขาวิชา คือ สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ทฤษฎี สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การพัฒนา สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ระหว่างประเทศ สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์สาธารณะ สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเงิน สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ปริมาณวิเคราะห์ สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์แรงงานและทรัพยากรมนุษย์ สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเกษตร สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ และสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์อุตสาหกรรม

คำอธิบายรายวิชาด้านเศรษฐกิจพอเพียงที่เปิดสอนในหลักสูตรเศรษฐศาสตร์บัณฑิต สามารถจำแนก เป็นประเด็นต่างๆ ได้ 4 ประเด็น คือ ความเป็นมา ความหมาย และปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง และการนำไปใช้ การศึกษาวิเคราะห์กรณีศึกษาจากการใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง และการศึกษา วิเคราะห์ยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมสำหรับเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อการพัฒนา ส่วนคำอธิบายรายวิชาด้านเศรษฐกิจพอเพียงที่เปิดสอนในหลักสูตรอื่น สามารถจำแนก เป็นประเด็นต่างๆ ได้ 4 ประเด็น คือ การศึกษาความหมาย และวิเคราะห์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคล และในภาคเศรษฐกิจต่างๆ การศึกษาเกษตรทฤษฎีใหม่ และเศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไทย

2.2 การวิเคราะห์ข้อมูลความสอดคล้องของรายวิชาที่สอนในปัจจุบันกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง การสอดแทรกเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจพอเพียงในวิชาต่างๆ กระบวนการเรียนการสอนในปัจจุบัน และความคิดเห็นต่อการปฏิรูปหลักสูตร จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารหลักสูตร และการตอบแบบสอบถามของอาจารย์ผู้สอนในหลักสูตรเศรษฐศาสตร์บัณฑิต สรุปได้ว่าวิชาเศรษฐศาสตร์มีความสอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เนื่องจากคำนึงถึงการให้ทรัพยากรให้เหมาะสม และเกิดความคุ้มค่า คำนึงถึงผลกระทบที่เกิดจากการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ โดยมีประเด็นความสอดคล้องตามแนวทางที่มหาวิทยาลัยนำมาปฏิบัติ 3 ประเด็น คือ การมีรายวิชาเศรษฐกิจพอเพียง การนำเศรษฐกิจพอเพียงมาสอนเพิ่มเติมในบางรายวิชา และการประยุกต์วิชาที่สอนให้สอดคล้องกับเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีวิธีการสอดแทรกเนื้อหาเศรษฐกิจพอเพียงในวิชาที่สอน 3 วิธี คือ สอดแทรกเนื้อหาแบบแยกส่วนในท้ายบท สอดแทรกแบบประยุกต์เนื้อหาร่วมกัน และการเพิ่มเป็นบทเรียน หรือรายวิชาเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ส่วนเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจพอเพียงที่สอดแทรกในวิชาต่างๆ นั้น มีการสอดแทรกในเรื่องการผลิต และ

การบริโภค และการสอดแทรกในวิชากลุ่มเศรษฐศาสตร์พัฒนา ส่วนกระบวนการเรียนการสอนในปัจจุบันมี 3 วิธี คือ การสอนแบบบรรยายเนื้อหา และ ทฤษฎีเป็นหลัก การสอนโดยเน้นการคิดวิเคราะห์ เช่น การสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลัก (Problem Based Learning) และการเรียนรู้โดยการรับใช้สังคม (Service Learning) เป็นต้น และมีการเสริมประสบการณ์ โดยการใช้สื่อต่างๆ การทัศนศึกษา และการฝึกงานเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้โดยตรงจากการปฏิบัติ

การศึกษา วิเคราะห์ความคิดเห็นในการปฏิรูปหลักสูตรเศรษฐศาสตร์บัณฑิตให้สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ผู้บริหารหลักสูตรมีความเห็นว่า มีความเหมาะสม เนื่องจาก การนำเสนอแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ที่หลากหลาย เป็นการสร้างทางเลือกให้กับผู้เรียน และก่อให้เกิดเสรีภาพทางวิชาการ โดยผู้บริหารหลักสูตรได้เสนอแนวทางของนโยบายที่สนับสนุนในการปฏิรูปหลักสูตรไว้ว่าจะต้องมีการผลักดัน และกำหนดนโยบายอย่างชัดเจนในการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาบรรจุไว้ในหลักสูตร มีการพัฒนาบุคลากรเพื่อเพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจเศรษฐกิจพอเพียง โดยการอบรม และการจัดสัมมนาทางวิชาการ ส่วนการพัฒนางานวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ นั้น ผู้บริหารหลักสูตรมีความเห็นว่า การวิจัยต้องครอบคลุมทั้งเนื้อหาปรัชญา และการประยุกต์ใช้ปรัชญาในชีวิตประจำวัน และในภาคเศรษฐกิจต่างๆ อีกทั้งควรมีการวิจัยสังคมร่วมกับชุมชน

ข้อเสนอแนะแนวทางในการร่างหลักสูตร สรุปได้จางว่า การกำหนดปรัชญาเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของหลักสูตรไม่ควรถูกจำกัดด้วยเศรษฐกิจพอเพียง ควรกำหนดอย่างเป็นกลาง โดยเน้นการมีคุณธรรมจริยธรรม และการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ ส่วนโครงสร้างหลักสูตร และรายวิชา ควรจัดการเรียนการสอนตามโครงสร้างเดิม โดยเพิ่มรายวิชาเศรษฐกิจพอเพียง ในหมวดวิชาการศึกษาทั่วไป เพื่อให้ผู้เรียนได้เข้าใจแนวคิดเป็นพื้นฐานความรู้ และมีวิชาที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจพอเพียงในหมวดวิชาเฉพาะ คือ วิชาเศรษฐกิจพอเพียงประยุกต์ เศรษฐกิจพอเพียงร่วมสมัย พุทธเศรษฐศาสตร์ กลุ่มวิชาเศรษฐศาสตร์การพัฒนา และกลุ่มวิชาการจัดสรรทรัพยากร กระบวนการเรียนการสอนควรมีวิธีสอนโดยการบรรยายในเนื้อหาทฤษฎีควบคู่กับวิธีสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์ และปฏิบัติ ด้านคุณสมบัติของผู้เข้าศึกษา คือ เป็นผู้จบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในสายวิทย์ และสายศิลป์ ส่วนกระบวนการที่ผู้เรียนต้องผ่านก่อนจบการศึกษา ได้แก่ การฝึกงาน การทำรายงานเชิงวิชาการ และสหกิจศึกษา

3. ผลการวิเคราะห์ลักษณะ และแนวปฏิบัติในการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในสังคมปัจจุบัน ผู้วิจัยนำเสนอเป็น 2 ส่วน คือ ผลการศึกษา และวิเคราะห์การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในปัจจุบัน และผลการศึกษา และวิเคราะห์ความคาดหวังต่อคุณลักษณะบัณฑิตของหน่วยงานผู้ใช้บัณฑิตทั้งภาครัฐและเอกชน สรุปได้ดังนี้

การนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ดำรงชีวิตประจำวันของบุคคล และในการดำเนินธุรกิจ มี 4 ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจหรือวัตถุ ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากร และด้านจิตใจหรือวัฒนธรรม โดยในแต่ละด้านมีองค์ประกอบของความพอเพียง 3 ประการ คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี และมีเงื่อนไข 2 ประการ คือ ความรู้ และคุณธรรม ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายของเศรษฐกิจพอเพียงที่เน้นความสมดุลทั้ง 4 ด้านไปพร้อมๆ กัน

ส่วนคุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์ตามความคาดหวังของหน่วยงานผู้ใช้บัณฑิตทั้งภาครัฐและเอกชน ประกอบด้วย คุณลักษณะทั่วไป คือ ความสามารถเรียนรู้ พัฒนา และประยุกต์ใช้เทคโนโลยีได้อย่างเหมาะสม มีทักษะทางภาษาและการสื่อสารที่ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์ มีสำนึกในคุณธรรม และความรับผิดชอบ และมีจิตสำนึกและการกระทำที่เป็นวิถีทางปฏิบัติไปสู่ความพอเพียง คุณลักษณะเฉพาะที่สอดคล้องกับหน่วยงาน คือ มีความรู้ทางทฤษฎีและการประยุกต์ใช้ มีคุณลักษณะของความพอเพียงซึ่งสามารถนำมาใช้ในการปฏิบัติงาน มีทักษะการคิดโดยสามารถนำหลักความรู้และวิชาการต่างๆ มาการพัฒนาให้องค์กรเจริญก้าวหน้าได้อย่างยั่งยืน และมีความสามารถในการปฏิบัติงานตามความเหมาะสม สามารถยืดหยุ่น คำนึงถึงความเสี่ยง และสามารถรองรับเปลี่ยนแปลงตามภาวะการณ์ต่างๆ

4. ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญในการพัฒนาแนวทางการปฏิรูปหลักสูตรเศรษฐศาสตร์บัณฑิต ที่สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้เทคนิคการวิจัยอนาคตแบบ EDFR จำนวน 3 รอบสรุปได้ดังนี้

แนวทางในการกำหนดนโยบายระดับประเทศ พบว่า เกือบทุกข้อได้รับฉันทามติ ผู้เชี่ยวชาญเห็นว่ามีความเหมาะสมทุกข้อและสอดคล้องกันเกือบทุกข้อ ยกเว้น นโยบายของรัฐบาลที่ชัดเจน และต่อเนื่อง ผ่านกระทรวงศึกษาธิการในการกระตุ้น และส่งเสริมมหาวิทยาลัยต่างๆ ทำหลักสูตรให้สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

แนวทางสร้างระบบสนับสนุนที่เอื้อต่อการพัฒนาหลักสูตร ด้านการวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ ด้านการสร้างเครือข่ายผู้สอน ด้านรูปแบบหรือชุดการเรียนรู้ และด้านอื่นๆ พบว่าทุกข้อได้รับฉันทามติ ผู้เชี่ยวชาญเห็นว่ามีความเหมาะสมทุกข้อ และมีความสอดคล้องทุกข้อ

ด้านนโยบาย เป้าหมาย ปรัชญา และวัตถุประสงค์ของหลักสูตรเศรษฐศาสตร์บัณฑิต ที่สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า ทุกข้อได้รับฉันทามติ ผู้เชี่ยวชาญเห็นว่ามีความเหมาะสมทุกข้อ และมีความสอดคล้องทุกข้อ ส่วนลักษณะและโครงสร้างของหลักสูตรเศรษฐศาสตร์บัณฑิตที่สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า เกือบทุกข้อได้รับฉันทามติ

ยกเว้นการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง มาเป็นแกนอยู่ในทุกรายวิชา หรือบางรายวิชาที่เกี่ยข้องตามความเหมาะสม

ด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ในด้านกระบวนการเรียนการสอน ด้านการประเมินผลการเรียนรู้ ด้านบทบาทของผู้สอนวิชาเศรษฐศาสตร์ ด้านบทบาท และคุณลักษณะของผู้เรียนวิชาเศรษฐศาสตร์ และด้านแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ พบว่า ทุกข้อได้รับฉันทามติ ผู้เชี่ยวชาญเห็นว่ามีความเหมาะสมทุกข้อ และมีความสอดคล้องทุกข้อ

ด้านโครงสร้าง และการบริหารองค์กรที่เหมาะสมกับการจัดการเรียนการสอน หลักสูตรเศรษฐศาสตร์บัณฑิตตามแนวทางการปฏิรูป ในด้านการบริหารบุคลากรทางการสอน และบุคลากรสนับสนุน ระบบสนับสนุนการเรียนการสอน การสนับสนุนการวิจัย และด้านอื่นๆ พบว่า ทุกข้อได้รับฉันทามติ ผู้เชี่ยวชาญเห็นว่ามีความเหมาะสมทุกข้อ และมีความสอดคล้องทุกข้อ ส่วนด้านโครงสร้างการบริหาร และด้านการบริหารงบประมาณ พบว่า เกือบทุกข้อได้รับฉันทามติ ผู้เชี่ยวชาญเห็นว่ามีความเหมาะสมทุกข้อและสอดคล้องกันเกือบทุกข้อ

5. การนำเสนอแนวทางการปฏิรูปหลักสูตรเศรษฐศาสตร์บัณฑิต ที่สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงประกอบด้วยแนวทางผู้วิจัยนำเสนอเป็น 2 ส่วน ดังนี้

5.1 แนวทางการปฏิรูปหลักสูตรเศรษฐศาสตร์บัณฑิต ที่สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงประกอบด้วยแนวทางที่สำคัญ 4 แนวทาง ดังนี้

1) หลักการ และแนวคิดในการปฏิรูป

จากปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจปี 2540 แสดงให้เห็นว่าแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งการบริหารทั้งภาครัฐ และเอกชนไม่มีความสมดุล และยั่งยืน แนวทางในการแก้ปัญหาที่สำคัญ คือ การสร้างความแข็งแกร่งให้กับระบบเศรษฐกิจในทุกระดับ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้สรุปเป็นหลักปรัชญา และขอพระบรมราชานุญาตใช้เป็นกรอบในการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 9 และฉบับที่ 10 ซึ่งเน้นให้คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อีกทั้งกำหนดการพัฒนาหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงควบคู่กับการพัฒนาด้านจิตใจไว้เป็นแนวทางหนึ่งในยุทธศาสตร์ ประกอบกับ เป้าหมายหลักของพระราชบัญญัติการศึกษาฉบับปัจจุบัน ประการหนึ่ง คือ การปฏิรูปการศึกษาโดยมีแนวทางในการปฏิรูปตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (กองทัพ เคลือบพนิกกุล และคณะ, 2547) คือ การปฏิรูประบบการศึกษา ให้สอดคล้องกันทั้งระบบ ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย การปฏิรูปการเรียนรู้ โดยให้ความสำคัญแก่หลักสูตร ผู้เรียน

เนื้อหา วิธีการเรียนการสอน แหล่งการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ และกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน การปฏิรูประบบการบริหาร และการจัดการศึกษา การปฏิรูปบุคลากรทางการสอน และบุคลากรทางการศึกษา และการปฏิรูประบบทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา

ด้วยเหตุนี้ สถาบันอุดมศึกษาควรมีการดำเนินงาน และการตัดสินใจในการบริหารจัดการ เพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการของสังคมตามความเหมาะสม โดยการพัฒนาหลักสูตรควรคำนึงถึงความต่อเนื่องในแต่ละระดับการศึกษา เน้นการพัฒนาทักษะการคิด ทักษะในการแก้ปัญหา ทักษะการทำงานเป็นทีม กระตุ้นให้ผู้เรียนใฝ่หาความรู้ และฝึกการสร้างองค์ความรู้ โดยผู้สอนเป็นเพียงผู้สนับสนุน และอำนวยความสะดวก อีกทั้ง กระบวนการเรียนรู้ควรมีความเข้าใจในธรรมชาติของความแตกต่างหลากหลายของมนุษย์ เพื่อให้สามารถนำมาเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนได้

2) นโยบายในการปฏิรูป แบ่งเป็น 3 ระดับ คือ นโยบายระดับประเทศ นโยบายระดับองค์กรที่เกี่ยวข้อง และนโยบายระดับสถาบันการศึกษา ดังนี้

2.1) นโยบายระดับประเทศ

2.1.1) หลักการ

- รัฐบาลต้องมีนโยบายที่ชัดเจน และต่อเนื่อง
- รัฐบาลต้องมีนโยบายให้มีการขับเคลื่อนแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงผ่านทุกส่วน

ของราชการ และภาคเอกชน

2.1.2) แนวทางและแผนในการปฏิบัติ

- รัฐบาลต้องปรับนโยบายอื่นๆ ในการพัฒนาประเทศตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง
- รัฐบาลต้องระดมสมองจากหลายภาคส่วนเพื่อการจัดทำหลักสูตร

2.2) นโยบายระดับองค์กรที่เกี่ยวข้อง

2.2.1) หลักการ

- สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ต้องมีการกำหนดนโยบายอย่างชัดเจน ให้นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอน
- ประสานกับองค์กรทางเศรษฐศาสตร์เพื่อร่วมกันในการทำหลักสูตร

2.2.2) แนวทางและแผนในการปฏิบัติ

- ตั้งคณะทำงานที่จะขับเคลื่อนแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในระดับมหาวิทยาลัย เพื่อสร้างหลักสูตร

- ประสานงานกับสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติจัดทำ เอกสาร เพื่อช่วยในการจัดทำหลักสูตร

- ควรสนับสนุนทุนวิจัยด้านเศรษฐกิจพอเพียง

2.3) นโยบายระดับสถาบันการศึกษา

2.3.1) หลักการ

- กำหนดนโยบายในการนำเอาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงบรรจุไว้ในหลักสูตร

- ส่งเสริมสนับสนุนให้มีการวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง

2.3.2) แนวทาง และแผนในการปฏิบัติในระดับมหาวิทยาลัยประกอบด้วย

- การกำหนดนโยบายในการปฏิรูปหลักสูตรเศรษฐศาสตร์บัณฑิตที่สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอย่างชัดเจน

- มีการศึกษาวิจัยแนวทางในการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปจัดการศึกษา

- ปรับโครงสร้างและการบริหารมหาวิทยาลัย โดย

1) ปรับโครงสร้าง และกระบวนการบริหารให้สอดคล้องกับแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หรือการเปิดสอนหลักสูตรนี้เป็นโครงการพิเศษ ที่ยึดหลักการมีส่วนร่วม และมีความยืดหยุ่น

2) จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงขึ้นตรงกับมหาวิทยาลัย โดยมีกรรมการจากหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงเป็นกรรมการร่วม

3) ควรมีผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้ปฏิบัติ มีหน้าที่รับผิดชอบด้านเศรษฐกิจพอเพียงหรือมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นกรรมการมหาวิทยาลัย กรรมการหลักสูตร และกรรมการประเมินหลักสูตร

- มหาวิทยาลัย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีการดำเนินการโดย

1) ควรศึกษาวิจัยความรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง ทั้ง 3 ระดับ คือ ระดับนโยบายสาธารณะ ระดับองค์กร และระดับครอบครัว

2) ศึกษาวิจัยความรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง ทั้ง 2 ประเภท คือ วิจัยพื้นฐาน และวิจัยประยุกต์

3) มหาวิทยาลัยต้องกำหนดให้ผู้สอนทำวิจัย แล้วให้ทุนในการวิจัย อีกทั้งมีโครงการให้อาจารย์ทำวิจัยร่วมกันในด้านเศรษฐกิจพอเพียง

- มหาวิทยาลัยควรประชาสัมพันธ์หลักสูตรผ่านสื่อมวลชนในรูปแบบต่างๆ เพื่อเผยแพร่ความรู้ และชี้นำทิศทางการพัฒนา

3) แนวทางการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรเศรษฐศาสตรบัณฑิต ที่สอดคล้องกับแนวคิด เศรษฐกิจพอเพียง

3.1 นโยบายของหลักสูตร

ผลิตบัณฑิตให้มีความรู้ด้านเศรษฐศาสตร์ที่ทันสมัย โดยเปิดกว้างให้ได้รับความรู้ทั้งเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก เศรษฐกิจพอเพียง และแนวคิดเศรษฐศาสตร์หลายๆ แนวคิด ในประเทศต่างๆ

ผลิตบัณฑิตให้สามารถนำหลักเศรษฐศาสตร์มาใช้กับสังคมไทย โดยมีหลักเศรษฐกิจพอเพียงกำกับ ผ่านการจัดการเรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติ นำไปสู่การพัฒนาอย่างสมดุล และยั่งยืน

3.2 ปรัชญาของหลักสูตร

มุ่งพัฒนาองค์ความรู้เศรษฐศาสตร์ที่ทันสมัย เป็นสากลเหมาะกับสังคมไทย โดยคำนึงถึงฐานทรัพยากร และภูมิปัญญาไทย และมีความมุ่งมั่นในการจัดการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจ และสามารถประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก เศรษฐกิจพอเพียง และแนวคิดเศรษฐศาสตร์หลายๆ แนวคิดในประเทศต่างๆ โดยเป็นผู้มีคุณธรรมนำความรู้ อยู่บนพื้นฐานเศรษฐกิจพอเพียง และสามารถดำเนินชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคม และอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างยั่งยืน

3.3 เป้าหมายของหลักสูตร

1) มุ่งผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ความเข้าใจแนวคิดเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก เศรษฐกิจพอเพียง และแนวคิดเศรษฐศาสตร์หลายๆ แนวคิดในประเทศต่างๆ

2) มุ่งผลิตบัณฑิตออกไปรับใช้สังคม ที่สามารถวิเคราะห์ แก้ปัญหาเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นโดยใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง

3) มุ่งปรับหลักสูตรให้มี 2 ระดับ คือ ระดับต้นเรียนหลักเศรษฐศาสตร์สากล ระดับต่อมานำหลักเศรษฐศาสตร์สากลมาเทียบเคียงกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

3.4 วัตถุประสงค์ของหลักสูตร

1) เพื่อสร้างองค์ความรู้ทางเศรษฐศาสตร์ที่เหมาะสมกับสังคมไทย คือ การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่สมดุลและยั่งยืน คำนึงถึงความเสี่ยง

2) เพื่อให้บัณฑิตมีความรู้ทางเศรษฐศาสตร์ที่เหมาะสมกับสังคมไทย คือ การพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมที่สมดุลและยั่งยืน คำนึงถึงความเสี่ยง

- 3) เพื่อให้บัณฑิตมีแนวคิดผสมผสานระหว่างแนวคิดเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก เศรษฐกิจพอเพียง และแนวคิดเศรษฐศาสตร์หลายๆ แนวคิดในประเทศต่างๆ
- 4) เพื่อให้บัณฑิตมีความรู้ความเข้าใจ และสามารถนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ไปประยุกต์ใช้ในระดับบุคคล และการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- 5) เพื่อให้บัณฑิตสามารถใช้เหตุผล เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ และเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาวิเคราะห์ และเสนอแนวทางการแก้ปัญหาให้สอดคล้องกับสภาพการณ์
- 6) เพื่อให้บัณฑิตเป็นผู้ที่มีคุณธรรมนำความรู้

3.5 ลักษณะและโครงสร้างของหลักสูตร

- ลักษณะของหลักสูตร ควรเป็นหลักสูตรที่มีการจัดการเรียนการสอนร่วมกับการปฏิบัติ และมีการสัมมนาเพื่อประมวลความรู้ก่อนจบหลักสูตร
- โครงสร้างของหลักสูตรที่สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ควรมีกรอบของหลักสูตรที่เป็นสากล โดยมีวิชาหลักเศรษฐศาสตร์ มีวิชาสาขาสำคัญ และเพิ่มวิชาที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจพอเพียง
 - การจัดโครงสร้างหลักสูตร และรายวิชา สามารถดำเนินการได้ใน 2 แนวทาง คือ
 - 1) การจัดการเรียนการสอนตามโครงสร้างเดิม คือ มี 3 หมวดวิชา คือ หมวดวิชาการศึกษาทั่วไป หมวดวิชาเฉพาะ และหมวดวิชาเลือกเสรี โดยเพิ่มรายวิชาเศรษฐกิจพอเพียง
 - 2) จัดทำเป็นหลักสูตรสหสาขาวิชา โดยใช้วิชาเศรษฐศาสตร์เป็นหลัก

3.6 ด้านกระบวนการเรียนการสอน ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ

- ขั้นตอนที่ 1 กำหนดจุดมุ่งหมายการเรียนการสอน โดยให้นักศึกษาเรียนหลักเศรษฐศาสตร์พื้นฐานก่อน แล้วเสริมด้วยการมองในมุมเศรษฐกิจพอเพียง
- ขั้นตอนที่ 2 กำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้ โดยการกำหนดในรูปจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม ได้แก่ พุทธิพิสัย, จิตพิสัย และทักษะพิสัย โดยมีแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ดังนี้
 - จัดกิจกรรมการเรียนรู้ ที่เน้นการคิดวิเคราะห์ อภิปราย
 - จัดการเรียนการสอนที่เน้นการปรับวิธีคิดของผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนา เจตคติ ค่านิยม คุณธรรม และจริยธรรมที่พึงประสงค์
 - จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการฝึกทักษะ และการปฏิบัติจริงเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง

ขั้นตอนที่ 3 กำหนดวิธีการสอน โดยผู้สอนจะต้องกำหนดวิธีสอน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ตามวัตถุประสงค์ ประกอบด้วย การบรรยาย การศึกษา ค้นคว้า ทำรายงาน การวิเคราะห์กรณีศึกษา การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง การฝึกงาน และการศึกษาดูงาน

3.7 ด้านการประเมินผลการเรียนรู้

- 1) การประเมินกระบวนการ ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล และระดับกลุ่ม
- 2) การประเมินผลการเรียนรู้ โดยประเมินความรู้ในด้านเนื้อหา ประเมินความเข้าใจ และประเมินจากรูปธรรมความสำเร็จของผลงาน
- 3) การประเมินผลหลักสูตร และปรับปรุงหลักสูตรเป็นระยะๆ

3.8 ด้านคุณลักษณะ และบทบาทของผู้สอนวิชาเศรษฐศาสตร์

- 1) คุณลักษณะผู้สอน
 - มีความรู้ความเข้าใจปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
 - ผู้สอนควรเป็นผู้มีจรรยาบรรณและมีประสบการณ์ด้านเศรษฐกิจพอเพียง และควรเป็นผู้ศึกษา ค้นคว้า วิจัยด้านเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ที่เหมาะสมกับการสอนในหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง
- 2) บทบาทผู้สอน
 - ผู้สอนควรเป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator)
 - ผู้สอนควรจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย และเหมาะสมกับเนื้อหาวิชา

3.9 ด้านคุณลักษณะ และบทบาทของผู้เรียนวิชาเศรษฐศาสตร์

- 1) คุณลักษณะของผู้เรียน
 - ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ และปฏิบัติได้ในสถานการณ์ที่เหมาะสม
 - ผู้เรียนควรมีความรู้ความเข้าใจ และตระหนักในความสำคัญของการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
- 2) บทบาทของผู้เรียน
 - ผู้เรียนควรมีส่วนร่วมในการสร้างและขยายความรู้
 - ผู้เรียนควรทำกิจกรรมหรือศึกษาดูงานที่เกี่ยวกับการมีจิตใจรับใช้สังคม สนใจสิ่งแวดล้อม หรือโครงการที่สร้างความพอเพียงในสังคม

4. แนวทางการจัดการศึกษา แนวทางการบริหาร และการจัดการด้านวิชาการในระดับสถาบันการศึกษา

4.1 การจัดการเรียนการสอนตามแนวปฏิรูป มุ่งให้ผู้เรียนได้รับความรู้ด้านเนื้อหาสาระ พัฒนาทักษะ กระบวนการคิด รวมถึงการประยุกต์ความรู้เพื่อป้องกันและแก้ปัญหา และนำไปสู่การศึกษาตลอดชีวิต โดยมีแนวทางการจัดการเรียนรู้

4.2 การพัฒนาบุคลากรทางการสอนและบุคลากรสนับสนุน

4.2.1) บุคลากรทางการสอน มีแนวทางการพัฒนา ดังนี้

- แนวทางการสร้างเครือข่ายผู้สอน

1) สร้างเครือข่ายผู้สอนจากผู้ที่ทำงานวิจัยด้านเศรษฐกิจพอเพียง
 2) สร้างเครือข่ายผู้สอนทั้งในระดับชุมชน ภูมิภาค และประเทศ
 3) สร้างเครือข่ายผู้สอนที่เป็นผู้มุ่งมั่นในแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง จากผู้สอนที่มาจากหลากหลายสาขาวิชา

4) ควรมีผู้ที่มีประสบการณ์ด้านเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นบุคลากรทางการสอน และเป็นผู้ประเมินนักศึกษา ในบางรายวิชาตามความเหมาะสม

- แนวทางการพัฒนาผู้สอน

1) ในขั้นต้นอาจมีการคัดเลือกผู้สอนที่มีความพร้อม เพื่อที่จะนำมาปรับปรุงองค์ความรู้ให้มีบรรทัดฐานใกล้เคียงกัน โดยจัดให้ผู้สอนได้เข้าร่วมอบรม สัมมนา ศึกษาดูงานศูนย์เศรษฐกิจพอเพียงต่างๆ เพื่อเสริมสร้างให้ผู้สอนมีความรู้ความเข้าใจในการบูรณาการเศรษฐกิจพอเพียงเข้าไปใช้ในการเรียนการสอนอย่างถ่องแท้

2) มีการแลกเปลี่ยนผู้สอนระหว่างสถาบันการศึกษาในหลักสูตรเดียวกัน

3) เปิดโอกาสให้ผู้สอนสัมมนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในระหว่างกลุ่มผู้สอน และผู้ปฏิบัติด้านเศรษฐกิจพอเพียง

4) สนับสนุนให้อาจารย์ทำวิจัยร่วมกันเพื่อสร้างองค์ความรู้

4.2.2) บุคลากรสนับสนุน

- ให้นำบุคลากรเข้ารับการอบรม ศึกษาดูงานด้านเศรษฐกิจพอเพียง และพัฒนาให้มีความรู้ความเข้าใจเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้มีความพร้อมในการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

- ควรมีการประสานความร่วมมือกับบุคคล หรือองค์กรที่มีประสบการณ์ด้านเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นผู้สนับสนุนแหล่งฝึกงาน เพื่อเสริมสร้างประสบการณ์ให้ผู้เรียน

4.3 การจัดการทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา

4.3.1) การจัดการทรัพยากรบุคคล

- สร้างเครือข่ายผู้สอนจากผู้ที่ทำงานวิจัยด้านเศรษฐกิจพอเพียง

- มีระบบแลกเปลี่ยนผู้สอนระหว่างสถาบันการศึกษา เพื่อแลกเปลี่ยนแนวคิด

- มีการสร้างเครือข่ายผู้สอนในระดับชุมชน ภูมิภาค และประเทศเพื่อสร้างและขยายความรู้ในวงกว้าง

- จัดให้ผู้สอนได้เข้าร่วมอบรม สัมมนา ดูงาน เพื่อพัฒนาความรู้อย่างต่อเนื่อง

4.3.2) การจัดการทรัพยากรการเรียนรู้

- มีการจัดบรรยากาศในการเรียนทั้งด้านสถานที่และเวลา ให้เอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียน และเหมาะสมกับรายวิชาที่สอน โดยควรกระตุ้นให้ผู้เรียนคิด วิเคราะห์ อภิปราย เพื่อแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง

- มีการจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียน และเหมาะสมกับรายวิชาที่สอน โดยมีแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ที่เพียงพอต่อการค้นคว้าข้อมูล มีห้องปฏิบัติการเพียงพอให้ผู้เรียนได้ทำงานร่วมกัน ห้องสมุดต้องมีเอกสารเกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่หลากหลาย และจำนวนมาก พัฒนาระบบการค้นคว้าข้อมูล และพัฒนาฐานข้อมูลความรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับการค้นคว้าของนักศึกษา

- การจัดทำเอกสารประกอบการสอน ดำเนินการโดย

- 1) รวบรวมเอกสารจากแหล่งต่างๆ เช่น คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
- 2) รวบรวมความรู้ที่ได้จากงานวิจัยจัดทำให้เป็นเอกสาร ตำรา
- 3) นำผลการวิจัยมาใช้ในการเรียนการสอน เนื่องจากสามารถอธิบายความจริงในสังคมได้
- 4) จัดทำตำรามาตรฐาน โดยตั้งกรรมการเขียนตำรา
- 5) เครือข่ายผู้สอนจัดทำชุดการเรียนเป็นหลักสูตรกลาง ในวิชาพื้นฐาน
- 6) ควรพัฒนารายวิชาโดยศึกษาพัฒนาการทางเศรษฐกิจ และสังคมไทย บนฐานคิดเศรษฐกิจพอเพียง

7) จัดประกวดสื่อรูปแบบต่างๆ ที่มีการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียง

4.3.3) การจัดการด้านงบประมาณ

- มีการจัดสรรงบประมาณที่เพียงพอกับการจัดการเรียนการสอน กิจกรรมเสริมหลักสูตร และการศึกษาดูงาน

- จัดหาแหล่งเงินทุนเพื่อสนับสนุนการทำวิจัย

- ประสานความร่วมมือกับองค์กรต่างๆ ที่นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ เพื่อขอสนับสนุนงบประมาณ และความช่วยเหลือด้านต่างๆ ทั้งด้านทรัพยากร และแหล่งเรียนรู้

4.4 การพัฒนาระบบสนับสนุนการเรียนการสอน และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

- พัฒนาระบบการจัดการความรู้ เพื่อรวบรวมความรู้ใหม่ที่ได้จากการเรียนการสอนไว้อย่างเป็นระบบ พัฒนาระบบการค้นคว้าข้อมูล และพัฒนาฐานข้อมูลความรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง และพัฒนาระบบการประเมินผล และการฝึกงาน

- มีห้องปฏิบัติการเพียงพอเพื่อให้ผู้เรียนได้ทำงานร่วมกัน

4.5 ด้านการสนับสนุนการวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้

- จัดหาแหล่งเงินทุนเพื่อสนับสนุนการทำวิจัย จัดทำฐานข้อมูลงานวิจัยด้านเศรษฐกิจพอเพียง มีการบูรณาการงานวิจัย โดยทำวิจัยร่วมกันเป็นทีมจากอาจารย์ในศาสตร์ต่างๆ เพื่อได้มุมมองด้านเศรษฐกิจพอเพียงที่หลากหลาย

- ควรศึกษาวิจัยความรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง ทั้ง 3 ระดับ คือ ระดับนโยบายสาธารณะ ระดับองค์กร และครอบครัว โดยมีการวิจัย ทั้ง 2 ประเภท คือ วิจัยพื้นฐาน และวิจัยประยุกต์ความรู้ โดยจะต้องมีการวิจัยด้านเศรษฐกิจพอเพียงอย่างหลากหลาย และเป็นระบบ ทั้งในระดับมหาวิทยาลัย และระดับประเทศ

- มหาวิทยาลัยควรมีการวิจัยสังคม โดยร่วมกับชุมชน เป็นลักษณะการวิจัยร่วม โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม หรือการวิจัยตามลักษณะโครงการพระราชดำริ

5.2 โครงสร้างหลักสูตรเศรษฐศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐกิจพอเพียง สรุปโดยการเขียนเป็นภาพของหลักสูตรฯ ตามรายละเอียดของหลักสูตรฯฉบับร่างได้ ดังนี้

โครงสร้างหลักสูตรเศรษฐศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐกิจพอเพียง มีจำนวนหน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตร 144 หน่วยกิต

โครงสร้างหลักสูตร

1. หมวดวิชาศึกษาทั่วไป	36	หน่วยกิต
1.1) กลุ่มสังคมศาสตร์	6	หน่วยกิต
1.2) กลุ่มมนุษยศาสตร์	9	หน่วยกิต
1.3) กลุ่มวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์	12	หน่วยกิต
1.4) กลุ่มภาษาต่างประเทศ	9	หน่วยกิต
2. หมวดวิชาเฉพาะ	102	หน่วยกิต
1) วิชาแกน	51	หน่วยกิต
1.1) วิชาคณิตศาสตร์และสถิติ	9	หน่วยกิต
1.2) วิชาเศรษฐศาสตร์	42	หน่วยกิต

2) วิชาเฉพาะสาขา	45	หน่วยกิต
2.1) วิชาเอกบังคับ	24	หน่วยกิต
2.2) วิชาเอก (เลือก)	12	หน่วยกิต
2.3) วิชาโท	9	หน่วยกิต
3) วิชาโครงการเชิงปฏิบัติการเศรษฐกิจพอเพียง	6	หน่วยกิต
3. หมวดวิชาเลือกเสรี	6	หน่วยกิต

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยแนวทางการปฏิรูปหลักสูตรเศรษฐศาสตร์บัณฑิตที่สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง มีประเด็นการอภิปรายผลดังนี้

1. สภาพการจัดการศึกษา หลักสูตร และการเรียนการสอนเศรษฐศาสตร์บัณฑิต

จากการสำรวจสภาพการจัดการศึกษา หลักสูตร และการเรียนการสอน พบว่ามหาวิทยาลัยหลายแห่งได้เริ่มนำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาบรรจุไว้ในหลักสูตร ในลักษณะการเปิดสอนวิชาเศรษฐกิจพอเพียงในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป และวิชาเลือก และการนำหลักปรัชญามาเป็นส่วนหนึ่งของวิชาที่สอนนั้น แสดงให้เห็นว่า การจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่มุ่งเน้นความสมดุล และยั่งยืน แทนการพัฒนาเพื่อความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจเพียงด้านเดียว ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554) (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10, 2549) ที่มีแนวทางการพัฒนาโดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มุ่งพัฒนาสู่สังคมที่เข้มแข็งและมีคุณภาพ เพื่อความอยู่ดีมีสุข รวมถึงการคำนึงถึงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร ได้เปิดสอนในหลักสูตรเศรษฐศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ และมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี เปิดสอนหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐกิจพอเพียง จึงนับได้ว่าเป็นทิศทางการพัฒนาการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับนโยบายในการเร่งปฏิรูปการศึกษา ที่มุ่งขยายรูปแบบการเรียนการสอนที่มุ่งการเรียนรู้ และพัฒนาหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงควบคู่กับการพัฒนาด้านจิตใจในแผนพัฒนาฯ ฉบับนี้อีกด้วย

นอกจากนั้นปรัชญา และวัตถุประสงค์ของหลักสูตรเศรษฐศาสตร์บัณฑิต ในปัจจุบัน ได้มีการกำหนดความมุ่งหมายให้ผู้เรียนได้รับความรู้ และสามารถประยุกต์ใช้ความรู้ เทคโนโลยี และมีทักษะการคิดวิเคราะห์ปัญหาเศรษฐกิจ ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2542 ที่มุ่งให้ผู้เรียนได้รับความรู้ด้านเนื้อหาสาระ พัฒนาทักษะ กระบวนการคิด

เตรียมการเพื่อเผชิญสถานการณ์ รวมถึงการประยุกต์ความรู้เพื่อป้องกันและแก้ปัญหา และมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ด้านความมีคุณธรรม จริยธรรม และความรับผิดชอบ ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของความพอเพียง ที่จะ เป็นเครื่องกำกับผู้เรียนให้นำความรู้จากการศึกษาตลอดหลักสูตรไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ตนเอง และสังคม

อีกทั้งในการวิเคราะห์ข้อมูลความสอดคล้องของรายวิชาที่สอนในปัจจุบันกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า ผู้บริหารหลักสูตร และผู้สอน มีความเห็นว่า วิชาเศรษฐศาสตร์ ความสอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เนื่องจากมีคำนี้ถึงการใช้ทรัพยากรให้เหมาะสม และเกิดความคุ้มค่า คำนี้ถึงผลกระทบที่เกิดจากการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ จากข้อมูลสภาพการจัดการศึกษาดังกล่าว ชี้ให้เห็นว่า ควรมีการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมา เป็นสาระสำคัญในการปฏิรูปหลักสูตรเศรษฐศาสตร์บัณฑิตที่สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอของ สหทัยา พลบัณฑิต (2548) ในการศึกษาเรื่อง การนำเสนอแนวทางการพัฒนาการพัฒนาคณะให้มีคุณลักษณะตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่พบว่า การจัดการศึกษา ผ่านการศึกษาในระบบ เป็นแนวทางหนึ่งในการพัฒนาคณะให้มีคุณลักษณะตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ การพัฒนาความรู้ และคุณธรรมในตัวบุคคล เพื่อนำไปสู่ความยั่งยืน และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง

2.แนวคิดเศรษฐศาสตร์กระแสทางเลือก

ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์แนวคิดเศรษฐศาสตร์เศรษฐกิจพอเพียง พุทธเศรษฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์มนุษยนิยม และเศรษฐกิจชุมชน พบว่า ในประเด็นแนวคิดเชิงทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ ทั้ง 4 แนวคิดมีแนวทางในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ การผลิตและการบริโภคแต่พอประมาณ โดยเน้นทางสายกลางซึ่งเป็นหลักของพุทธศาสนา เป็นจุดร่วมของทุกแนวคิด ซึ่งสอดคล้องกับ อภิชาติ พันธเสน (2544) ที่กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียงโดยเนื้อแท้ก็คือพุทธเศรษฐศาสตร์ เนื่องจากเป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุก ระดับ ให้ดำเนินไปในทางสายกลาง และเป็นพุทธเศรษฐศาสตร์ที่ถ่ายทอดการอธิบายให้ประชาชนเข้าใจ ในประเด็นองค์ประกอบสำคัญของแนวคิด มีความครอบคลุมคุณลักษณะของความพอเพียง 3 ประการ ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดี และครอบคลุมเงื่อนไขของความพอเพียง 2 เงื่อนไข คือ ความรู้ และคุณธรรม แต่มีความแตกต่างกันในรายละเอียดขององค์ประกอบ ได้แก่ คุณลักษณะของความพอเพียง คือ พุทธเศรษฐศาสตร์มีความมุ่งหมายหลัก เพื่อสนองความจำเป็นทางสรีรภาพอย่างชัดเจน เศรษฐศาสตร์มนุษยนิยมให้ความสำคัญกับความจำเป็นตามลำดับขั้นความต้องการ ส่วนเศรษฐกิจพอเพียง และเศรษฐกิจชุมชนคำนึงถึงเหตุผล และผลกระทบต่างๆ จากการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ส่วนเงื่อนไขของ

ความพอเพียง พบว่า มีสติปัญญาเป็นเงื่อนไขหลักในการตัดสินใจดำเนินการต่างๆ ให้เกิดความพอเพียง โดยอยู่ภายใต้การคำนึงถึงคุณธรรมในทุกด้านทั้งต่อตนเอง ผู้อื่น และสิ่งแวดล้อม

ดังนั้นผู้วิจัยมีความเห็นว่าทั้ง 4 แนวคิด สามารถนำมาจัดการเรียนรู้ร่วมกันได้ เนื่องจากมีองค์ประกอบของแนวคิด และมีความมุ่งหมาย คือ เพื่อการพัฒนาที่สมดุล และยั่งยืนเหมือนกัน อีกทั้งการประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตในสังคมปัจจุบัน มีหลักสำคัญในการดำรงชีวิตเหมือนกันในทุกแนวคิด ซึ่งจะนำไปสู่การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข คือ การยึดทางสายกลาง การพึ่งตนเอง การใช้เหตุผลในการเข้าใจตนเองและธรรมชาติ การยึดหลักธรรมทางศาสนา ไม่เบียดเบียน และเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ส่วนการประยุกต์ใช้ในภาคเศรษฐกิจต่างๆ นั้นมีความพอประมาณ คือ การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจตามความสามารถ และไม่โลภ ความมีเหตุผล คือ ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจเพื่อการยังชีพ และเพื่อส่วนรวม จากการเลือกใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด และลดการทำลายสิ่งแวดล้อมโดยใช้ปัญญา และมีคุณธรรมกำกับ

3. แนวทางการปฏิรูปหลักสูตรเศรษฐศาสตร์บัณฑิตที่สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

แนวทางการปฏิรูปหลักสูตรเศรษฐศาสตร์บัณฑิตที่สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิจัยอนาคตแบบ EDFR นั้น พบว่ารัฐบาลต้องกำหนดนโยบายในนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาจัดทำหลักสูตรอย่างชัดเจน และจริงจังไปพร้อมๆ กับการปรับนโยบายด้านเศรษฐกิจ สังคม และอื่นๆ ในการพัฒนาประเทศให้เป็นไปตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้การศึกษากับการพัฒนาประเทศเป็นไปในทิศทางเดียวกัน อีกทั้งการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรเศรษฐศาสตร์บัณฑิต ที่สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ที่ค้นพบจากการวิจัยนี้ มีแนวทางในการกำหนดนโยบาย ปรัชญา และเป้าหมายในการผลิตบัณฑิตให้สามารถนำหลักเศรษฐศาสตร์มาใช้กับสังคมไทย โดยมีหลักเศรษฐกิจพอเพียงกำกับ ผ่านการจัดการเรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติ เพื่อให้บัณฑิตสามารถนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และการทำงานได้อย่างสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของโลกในปัจจุบัน อีกทั้งวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ยังมุ่งสร้างองค์ความรู้ และผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ทางเศรษฐศาสตร์ที่เหมาะสมกับสังคมไทย คือ การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่สมดุลและยั่งยืน คำนึงถึงความเสียสละ มีความสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10, 2549) ในยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ ที่เน้นการพัฒนาคน ทั้งมิติของจริยธรรมและมิติของความรู้ มุ่งสู่สังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน โดยนำแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติ และส่งเสริมการพัฒนาหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงควบคู่กับการพัฒนาด้านจิตใจ ดังนั้น การจัดการศึกษา

ตามแนวทางดังกล่าว จึงนับได้ว่า เป็นยุทธวิธีในการนำแผนพัฒนาฯ ไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม

ลักษณะของหลักสูตร พบว่า ควรเป็นหลักสูตรที่มีการจัดการเรียนการสอนร่วมกับการปฏิบัติ เน้นการปฏิบัติจริงในการแก้ปัญหา และมีการนำความรู้ไปใช้ในสังคม หรือชุมชน ซึ่งเป็นวิธีสอนที่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในมาตรา 24 ที่เน้นการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542) ซึ่งวิธีสอนโดยการเน้นการปฏิบัติจริงในการแก้ปัญหา มีความสอดคล้องกับการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์ (Experiential Learning) ซึ่งเป็นกระบวนการสร้างความรู้จากประสบการณ์ของผู้เรียน เน้นกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และมีลักษณะเป็นการเรียนรู้ที่คงอยู่กับผู้เรียนตลอดไป (self-perpetuating learning) (Torkington, 1996) และสอดคล้องกับการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลัก (Problem Based Learning) ซึ่งเป็นวิธีฝึกกระบวนการวิเคราะห์และแก้ปัญหา ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในปัญหา ในทางเลือก และวิธีการที่หลากหลายในการแก้ปัญหานั้น รวมทั้งช่วยให้ผู้เรียนเกิดการใฝ่รู้ เกิดทักษะกระบวนการคิด และกระบวนการแก้ปัญหาต่างๆ (ทีศนา แชมมณี ,2548) ส่วนการเรียนโดยผ่านนำความรู้ไปใช้ในสังคม สอดคล้องกับการเรียนรู้โดยการรับใช้สังคม (Service Learning) ซึ่งเป็นวิธีการเชื่อมโยงการรับใช้ชุมชนกับการบูรณาการการเรียนรู้ทางวิชาการ โดยผู้เรียนจะได้สังเคราะห์ความรู้ใหม่จากการฝึกปฏิบัติในชีวิตจริง ได้รับประสบการณ์ที่เป็นรูปธรรม สะท้อนความคิดจากการสังเกตสรุปเป็นความคิดรวบยอดที่เป็นนามธรรมได้ (Erickson and Anderson ,1997) และจากข้อค้นพบด้านแนวทางการจัดการเรียนการสอนดังกล่าว ผู้วิจัยมีความเห็นว่า มีความเป็นไปได้สูงในการนำกระบวนการเรียนการสอนดังกล่าวมาปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอน ร่วมกับการปฏิรูปหลักสูตร เนื่องจากมีข้อค้นพบจากการศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอน ที่สนับสนุนว่าสามารถพัฒนาวิธีการเรียนการสอนในแนวทางดังกล่าวได้ คือ พบว่าการสอนโดยเน้นการคิดวิเคราะห์ เป็นวิธีสอนหนึ่งที่ผู้สอนวิชาเศรษฐศาสตร์นำมาใช้ในปัจจุบัน

ดังนั้น วิธีสอนที่เหมาะสมกับหลักสูตรเศรษฐศาสตร์บัณฑิต ที่สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง จึงควรประกอบด้วย การบรรยายเนื้อหาทฤษฎี และการใช้ทักษะในการคิดวิเคราะห์ การค้นคว้า และเขียนรายงานวิชาการ ซึ่งเป็นกระบวนการทางปัญญาในการคิดพิจารณาไตร่ตรองสภาพการณ์หรือข้อมูลอย่างมีเหตุผล มีการวิเคราะห์และประเมินเพื่อหาข้อเท็จจริง โดยใช้ความรู้และประสบการณ์ของตนเองในการสำรวจข้อมูล จนสามารถตัดสินใจประเมินหาข้อสรุปหรือแก้ปัญหาที่เผชิญได้ (Bassham, et al., 2002) โดยวิธีการสอนที่สอดคล้องกับแนวคิดวิเคราะห์ ได้แก่ การสอนที่เน้นการคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical – Based Instruction) การ

สอนที่ใช้ปัญหาเป็นหลัก (Problem-Based Learning) และการสอนแบบสืบสอบ (Inquiry – Based Instruction) ส่วนการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง และการฝึกงานนั้น มีความสอดคล้องกับการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์ (Experiential Learning) และการเรียนรู้โดยการรับใช้สังคม (Service Learning) อีกทั้งบทบาทผู้สอน พบว่า ผู้สอนควรเป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) เป็นผู้เชื่อมโยงความรู้โดยนำประสบการณ์จากผู้ปฏิบัติ และบทบาทของผู้เรียนในการมีส่วนร่วม สร้าง และขยายความรู้ ซึ่งสอดคล้องกับการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้าง ความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเองของผู้เรียนในระดับมหาวิทยาลัยของ บุญศิริ อนันตเศรษฐ (2544) ที่ได้ในการพัฒนากระบวนการดังกล่าว โดยมุ่งเน้นเรื่องการสร้างจิตสำนึกของผู้เรียนในฐานะผู้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ส่วนผู้สอนมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ เป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ เป็นที่ปรึกษา และเป็นแหล่งของความรู้กระบวนการเรียน การสอนที่มีลักษณะเด่น คือ เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่า ควรมีการ พัฒนาวิธีสอนโดยนำหลักการของแต่ละวิธีสอนมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ เพื่อให้ ผู้เรียนบรรลุผลการเรียนรู้ ตามแนวทางของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปัจจุบัน

4. การจัดโครงสร้างหลักสูตร และรายวิชา

ส่วนการจัดโครงสร้างหลักสูตร และรายวิชา ผู้วิจัยมีความเห็นว่า มหาวิทยาลัย ควรมีอิสระในการดำเนินการตามความเหมาะสม และความพร้อม โดยในขั้นแรกควรจัดการเรียน การสอนตามโครงสร้างเดิม คือ มี 3 หมวดวิชา คือ หมวดวิชาการศึกษาทั่วไป หมวดวิชาเฉพาะ และหมวดวิชาเลือก โดยเพิ่มวิชาเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง และเมื่อมีความพร้อมควรจัดทำเป็น หลักสูตรสหสาขาวิชา โดยใช้วิชาเศรษฐศาสตร์เป็นหลัก

ผู้วิจัยได้นำเสนอโครงสร้างหลักสูตรเศรษฐศาสตรบัณฑิตตามโครงสร้างเดิม โดย หมวดวิชาการศึกษาทั่วไปมี 4 กลุ่มวิชา คือ กลุ่มวิชาสังคมศาสตร์ ได้แก่ วิชาการเมืองการปกครอง ความรู้เบื้องต้นสำหรับกฎหมาย และอารยธรรมโลก กลุ่มวิชามนุษยศาสตร์ ได้แก่ จิตวิทยากับ พฤติกรรมมนุษย์ มนุษย์กับการใช้เหตุผล ปรัชญา กับชีวิต ในกลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์และ คณิตศาสตร์ ได้แก่ คณิตศาสตร์สำหรับเศรษฐศาสตร์ หลักสถิติเบื้องต้น วิทยาศาสตร์เพื่อคุณภาพ ชีวิต เทคโนโลยีสารสนเทศเบื้องต้น และคอมพิวเตอร์สำหรับนักเศรษฐศาสตร์ ในกลุ่มวิชา ภาษาศาสตร์ ได้แก่ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ภาษาอังกฤษสำหรับเศรษฐศาสตร์ การเขียน ภาษาอังกฤษสำหรับเศรษฐศาสตร์ และการสนทนาภาษาอังกฤษสำหรับเศรษฐศาสตร์ และ นักศึกษาจะต้องเรียนวิชาความรู้คู่คุณธรรมเป็นวิชาบังคับ โดยไม่นับหน่วยกิต เพื่อให้ นักศึกษานำ ความรู้ไปใช้โดยมีคุณธรรมกำกับ ซึ่งรายวิชาดังกล่าว สามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถ ที่สอดคล้องกับคุณลักษณะของหมวดวิชาการศึกษาทั่วไปในงานวิจัยของ ปันตดา

เจียรกุล (2541) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่องแนวโน้มหลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไปของสถาบันอุดมศึกษา สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ในทศวรรษหน้า (พ.ศ. 2541-2550) พบว่า หลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไปใน ทศวรรษหน้า จะเน้นความเข้าใจ และการอยู่ร่วมกันในสังคมไทย และสังคมโลก การปรับตัว การ คิดวิเคราะห์และแก้ปัญหาอย่างมีปัญญา และมีคุณธรรม รวมทั้งการให้ความรู้และทักษะที่จำเป็น ต่อการดำเนินชีวิต เพื่อการประยุกต์ใช้ และเพื่อความรู้อบ รู้กว้าง โดยมุ่งพัฒนาบัณฑิตให้มี ความสามารถในการสื่อสาร มีทักษะพื้นฐานในเชิงสากล รู้จักคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหาอย่างมี คุณธรรมและจริยธรรม สามารถเข้าใจความสัมพันธ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยและสังคมโลก รู้จักแสวงหาความรู้ มีมนุษยสัมพันธ์และมีความรับผิดชอบ

การจัดการเรียนการสอนหลักสูตรเศรษฐศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐกิจ พอเพียง ในวิชาเฉพาะสาขาผู้เรียนควรได้รับความรู้พื้นฐานทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ และความรู้ ด้านเศรษฐกิจพอเพียง อีกทั้งควรได้ศึกษาแนวคิดเศรษฐศาสตร์หลายๆ แนวคิด เพื่อขยาย ฐานความรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พุทธเศรษฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์มนุษยนิยม และเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งจากข้อค้นพบในงานวิจัย พบว่า ทั้ง 4 แนวคิด มีองค์ประกอบของแนวคิด และความมุ่งหมาย คือ เพื่อการพัฒนาที่สมดุล และยั่งยืนเหมือนกัน อีกทั้ง จากการศึกษาคุณลักษณะของบัณฑิตที่พึง ประสงค์ตามความคาดหวังของหน่วยงานผู้ใช้บัณฑิตนั้น นอกจากจะประกอบด้วย คุณลักษณะ ทั่วไปในด้านวิชาการแล้ว การมีสำนึกในคุณธรรม และความรับผิดชอบต่อสังคม การมีจิตสำนึกและการ กระทำที่เป็นวิถีทางปฏิบัติไปสู่ความพอเพียง และความสามารถในการปฏิบัติงานตามความ เหมาะสม สามารถยืดหยุ่น คำนึงถึงความเสีย และสามารถรองรับเปลี่ยนแปลงตามภาวะการณ์ ต่างๆเป็นคุณลักษณะที่หน่วยงานต้องการ ซึ่งมีความสอดคล้องกับรายวิชาในโครงสร้างหลักสูตรที่ ร่างขึ้น ได้แก่ วิชาความรู้คู่คุณธรรม วิชาเศรษฐกิจพอเพียงกับการดำรงชีวิต วิชาคุณธรรมกับการ บริหารองค์กรตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง วิชาเศรษฐศาสตร์การผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจ พอเพียง วิชาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารภาครัฐ และวิชาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงใน การบริหารภาครัฐ

ส่วนการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะปฏิบัติ ไปพร้อมๆ กับ การเรียนรู้ในด้านเนื้อหาวิชานั้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่าเป็นประเด็นสำคัญของหลักสูตร ที่ผู้เรียนควร ได้รับเพื่อให้บรรลุผลในการศึกษาอย่างแท้จริง จึงได้จัดให้มีวิชาโครงการเชิงปฏิบัติการเศรษฐกิจ พอเพียง โดยวิชานี้ไม่ควรเรียนในภาคการศึกษาเดียว แต่ควรเป็นการปฏิบัติตลอดหลักสูตร ตั้งแต่ ผู้เรียนเข้ามาเรียนในหลักสูตรในชั้นปีที่ 1 ถึงชั้นปีที่ 4 เพื่อให้ผู้เรียนได้คิด วิเคราะห์ และปฏิบัติจริง ทุกวัน ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบด้านการจัดการเรียนการสอนจัดการเรียนการสอนที่มีวัตถุประสงค์ การเรียนรู้ที่เน้นการปรับวิธีคิดของผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนา เจตคติ ค่านิยม คุณธรรม และจริยธรรมที่พึงประสงค์ อันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมให้เป็นไปตามความต้องการ

คือ ผู้เรียนจะได้รับการปลูกฝังค่านิยมที่พึงประสงค์จนถึงระดับที่สามารถปฏิบัติได้จนเป็นนิสัย และ
ได้กระบวนการในการปลูกฝังค่านิยมให้เกิดขึ้นจนสามารถนำไปใช้ในการปลูกฝังค่านิยมอื่นๆ
ให้แก่ตนเองหรือผู้อื่นต่อไป

5. แนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรในหลักสูตรเศรษฐศาสตรบัณฑิตที่สอดคล้องกับ
แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

การจัดการด้านบุคลากรทางการสอน จากผลการวิจัย พบว่า ควรมีแนวทางการ
พัฒนา โดยสร้างเครือข่ายผู้สอน เนื่องจากผู้สอนด้านเศรษฐกิจพอเพียงยังมีน้อย จึงควรสร้าง
เครือข่ายผู้สอนจากผู้ทำงานวิจัยด้านเศรษฐกิจพอเพียง สร้างเครือข่ายผู้สอนทั้งในระดับชุมชน
ภูมิภาค และประเทศ สร้างเครือข่ายผู้สอนที่เป็นผู้มุ่งมั่นในแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง จากผู้สอน
ที่มาจากหลากหลายสาขาวิชา มีมุมมองที่ต่างกันเกิดเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน เพื่อเป็น
การสร้างและขยายฐานบุคลากรทางการสอน อีกทั้งมหาวิทยาลัยควรมีโครงการให้อาจารย์ทำวิจัย
ร่วมกันเพื่อสร้างองค์ความรู้นำมาใช้ในการสอน และเสริมสร้างผู้เชี่ยวชาญในศาสตร์โดยตรง
และควรพัฒนาบุคลากรสนับสนุน โดยส่งเสริมให้บุคลากรเข้ารับการอบรม ศึกษาดูงานด้าน
เศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้มีความพร้อมในการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และควรมีการประสาน
ความร่วมมือกับบุคคล หรือองค์กรที่มีประสบการณ์ด้านเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นผู้สนับสนุนแหล่ง
ฝึกงาน เพื่อเสริมสร้างประสบการณ์ให้ผู้เรียนนั้น มีความสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษา
แห่งชาติ ในมาตรา 9 คือ มีหลักการส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการ
ศึกษา และการพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ระดมทรัพยากร
จากแหล่งต่าง ๆ มาใช้ในการจัดการศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542)

ในด้านการจัดการทรัพยากรการเรียนรู้ พบว่า จะต้องมีการจัดบรรยากาศในการ
เรียนทั้งด้านสถานที่และเวลา ให้เอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียน และเหมาะสมกับรายวิชาที่สอน โดยควร
กระตุ้นให้ผู้เรียนคิด วิเคราะห์ อภิปราย เพื่อแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ให้ผู้เรียนมีโอกาสได้เรียน
กับสถานการณ์จริง และห้องเรียนที่เป็นสถานที่จริงตามความเหมาะสมในรายวิชา และจะต้องมี
แหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ที่เพียงพอต่อการค้นคว้าข้อมูล มีห้องปฏิบัติการเพียงพอเพื่อให้ผู้เรียนได้
ทำงานร่วมกัน ห้องสมุดต้องมีเอกสารเกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่หลากหลาย และจำนวน
มาก มีการพัฒนาระบบการค้นคว้าข้อมูล และพัฒนาฐานข้อมูลความรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง
สำหรับการค้นคว้าของนักศึกษา ซึ่งเป็นการจัดสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้
ได้เอง ผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่ได้คิด วิเคราะห์ และฝึกปฏิบัติ

การจัดทำเอกสารประกอบการสอน โดยการรวบรวมเอกสารจากแหล่งต่างๆ ที่มี
เช่น คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและ

สังคมแห่งชาติ รวบรวมความรู้ที่ได้จากงานวิจัยจัดทำเป็นตำราใช้ประกอบการเรียนการสอน และนำผลการวิจัยมาใช้ในการเรียนการสอน และการจัดการด้านงบประมาณที่อาศัยการประสานความร่วมมือกับองค์กรที่นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ เพื่อขอสนับสนุนงบประมาณและความช่วยเหลือด้านต่างๆ ทั้งด้านทรัพยากร และแหล่งเรียนรู้ สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ในการปฏิรูป คือ จะต้องปฏิรูประบบทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา เพื่อระดมทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ มาใช้เพื่อการจัดการศึกษา

ส่วนด้านการสนับสนุนการวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ในศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง พบว่าหน่วยงานด้านเศรษฐกิจพอเพียง องค์กรด้านการศึกษา และวิจัยควรประสานงานความร่วมมือกันในการพัฒนาองค์ความรู้ หรือทำวิจัย โดยต้องมีการศึกษาวิจัยความรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง ทั้ง 3 ระดับ คือ ระดับนโยบายสาธารณะ ระดับองค์กร และระดับปัจเจก ครอบครัว การดำรงชีวิต โดยมีการวิจัย ทั้ง 2 ประเภท คือ วิจัยพื้นฐาน เพื่อต่อยอดความรู้ และวิจัยประยุกต์ความรู้ เพื่อเสริมความเข้าใจในแง่ประสบการณ์จากการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ มีการบูรณาการงานวิจัย โดยทำวิจัยร่วมกันเป็นทีมจากอาจารย์ในศาสตร์ต่างๆ เพื่อได้มุมมองด้านเศรษฐกิจพอเพียงที่หลากหลาย อีกทั้งควรมีการวิจัยร่วมกับชุมชน

ข้อเสนอแนะ

ในการวิจัยครั้งนี้ได้มีข้อเสนอแนะ 4 ด้าน ดังนี้

ข้อเสนอแนะทางด้านนโยบาย

ในการปฏิรูปหลักสูตรเศรษฐศาสตร์บัณฑิตที่สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง นั้น รัฐบาลควรมีนโยบายที่ชัดเจน และต่อเนื่อง ผ่านกระทรวงศึกษาธิการเพื่อกระตุ้น และส่งเสริมมหาวิทยาลัยต่างๆ จัดทำหลักสูตรให้สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง โดยรัฐบาลต้องมีนโยบายให้มีการขับเคลื่อนแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงผ่านทุกส่วนของราชการ รวมทั้งภาคเอกชน และควรปรับนโยบายด้านเศรษฐกิจ สังคม และอื่นๆ ในการพัฒนาประเทศให้เป็นไปตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้การจัดการศึกษามีทิศทางที่สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศ โดยควรดำเนินการ ดังนี้

1. ควรมีการพัฒนาบุคลากรด้านการศึกษาในทุกๆ ศาสตร์ ให้มีความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง และสร้างแรงจูงใจในระบบการจัดการศึกษาให้บุคลากรเห็นความสำคัญ และอยากที่จะปฏิบัติตนและปฏิบัติหน้าที่ตามแนวทางเศรษฐกิจ

พอเพียง โดยการสร้างการยอมรับในสังคมต่อบุคคลในชุมชน ภาคธุรกิจ ภาครัฐ และภาคอื่นๆ ที่ประพฤติกรรมเป็นแบบอย่างที่ดีในการใช้ชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเป็นตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมแก่ทุกคนในชาติ

2. รัฐบาลควรปรับนโยบายในตลาดแรงงาน ในการรับเข้าทำงานของผู้สำเร็จการศึกษาให้มีการเปิดกว้าง ไม่จำกัดวุฒิการศึกษา เพื่อรองรับ และก่อให้เกิดความเสมอภาคในการแข่งขันในตลาดแรงงานทั้งผู้ที่จบจากหลักสูตรที่สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง และหลักสูตรเดิม

ข้อเสนอแนะด้านการสร้างองค์ความรู้

1. มหาวิทยาลัย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีการดำเนินการเพื่อสร้างองค์ความรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง โดยศึกษาวิจัยความรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง ทั้ง 3 ระดับ คือ ระดับนโยบายสาธารณะ ระดับองค์กร และระดับปัจเจก ครอบครัว การดำรงชีวิต และควรศึกษาวิจัยความรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง ทั้ง 2 ประเภท คือ วิจัยพื้นฐาน เพื่อต่อยอดความรู้ และวิจัยประยุกต์ที่สามารถเสริมความเข้าใจในแง่ประสบการณ์จากการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ อีกทั้งควรนำงานวิจัยมาใช้ในการเรียนการสอน ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรให้การสนับสนุนการวิจัยอย่างจริงจัง

2. สนับสนุนการวิจัยเชิงสหวิทยาการ เพื่อสร้างความเชื่อมโยงระหว่างมโนทัศน์ต่างๆ เพิ่มเติมจากการวิจัยด้านเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ เศรษฐศาสตร์ศีลธรรม (อาทิ พุทธ เศรษฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์อิสลาม) เศรษฐกิจชุมชน เศรษฐศาสตร์สังคม และการพัฒนาที่ยั่งยืน

ข้อเสนอแนะในการนำแนวทางการปฏิรูปหลักสูตรเศรษฐศาสตร์บัณฑิตไปปฏิบัติในสถาบันการศึกษา

1. จากข้อค้นพบการปรับเปลี่ยนบทบาทผู้เรียน และผู้สอนที่ผู้เรียนต้องเป็นผู้สร้างและขยายความรู้ โดยมีผู้สอนเป็นผู้สนับสนุน จึงควรมีการพัฒนากระบวนการสนับสนุนการเรียนการสอน โดยการพัฒนาระบบการจัดการความรู้ เพื่อรวบรวมองค์ความรู้ที่ผู้เรียน และผู้สอนร่วมกันสร้างจากการเรียนการสอนที่มีการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และแลกเปลี่ยนแนวคิดในประเด็นต่างๆ ให้อย่างเป็นระบบ อีกทั้งควรพัฒนาระบบการค้นคว้าข้อมูล และพัฒนาฐานข้อมูลความรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง และพัฒนาระบบการประเมินผล และการฝึกงาน เพื่อสนับสนุนการเรียนการสอนที่เน้นการคิด วิเคราะห์ อภิปราย และการปฏิบัติ

2. ควรสนับสนุนส่งเสริมให้บุคลากรเข้ารับการอบรม ศึกษาทางด้านเศรษฐกิจพอเพียง และพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความเข้าใจหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้มีความพร้อมในการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรเศรษฐศาสตร์ ที่สอดคล้องกับเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่อง

3. ควรมีแนวทางการพัฒนาผู้สอน โดยการสร้างเครือข่ายผู้สอนจากผู้ที่ทำงานวิจัยด้านเศรษฐกิจพอเพียง สร้างเครือข่ายผู้สอนทั้งในระดับชุมชน ภูมิภาค และประเทศ สร้างเครือข่ายผู้สอนที่เป็นผู้มุ่งมั่นในแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง จากผู้สอนที่มาจากหลากหลายสาขาวิชา มีมุมมองที่ต่างกันเกิดเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน เพื่อเป็นการสร้างและขยายฐานบุคลากรทางการสอน อีกทั้งมหาวิทยาลัยควรมีโครงการให้อาจารย์ทำวิจัยร่วมกันเพื่อสร้างองค์ความรู้นำมาใช้ในการสอน และเสริมสร้างความเชี่ยวชาญในศาสตร์โดยตรง

4. มหาวิทยาลัยควรมีการจัดสภาพแวดล้อมภายในสถานศึกษา และแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการปฏิบัติตน ตามวิถีชีวิตที่พอเพียง จากการใช้ชีวิตประจำวันในมหาวิทยาลัย เพิ่มเติมจากการเรียนรู้หลักคิดในหลักสูตร ซึ่งเป็นแนวทางหนึ่งในการเรียนรู้ในชุมชนมหาวิทยาลัย อีกทั้งยังนำไปสู่การเป็นแบบอย่าง และชักชวนให้ผู้เรียน ผู้สอน และบุคลากรในศาสตร์อื่นๆ ในชุมชนมหาวิทยาลัยได้ปฏิบัติตนในแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ก่อให้เกิดการขยายความรู้ในวงกว้าง

5. ความมีคุณธรรม เป็นคุณลักษณะที่สำคัญในการทำงาน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศอย่างยั่งยืน และสันติสุข ดังนั้น ทิศทางการผลิตบัณฑิตสาขาเศรษฐศาสตร์ ควรมีคุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์ นอกจากคุณลักษณะทั่วไปในด้านวิชาการ คือ การมีสำนึกในคุณธรรม และความรับผิดชอบ การมีจิตสำนึกและการกระทำที่เป็นวิถีทางปฏิบัติไปสู่ความพอเพียง และความสามารถในการปฏิบัติงานตามความเหมาะสม สามารถยืดหยุ่น คำนึงถึงความเสี่ยง สามารถรองรับเปลี่ยนแปลงตามภาวะการณ์ต่างๆ ดังนั้น จึงควรมีการสร้างหลักสูตรที่เน้นคุณธรรมกำกับ ทั้งในหลักสูตรเศรษฐศาสตร์ และหลักสูตรอื่น

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับการจัดการเรียนการสอนในหลักสูตรเศรษฐศาสตร์บัณฑิตที่สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง โดยนำหลักการของวิธีสอนที่เน้นการคิดวิเคราะห์ และเน้นการปฏิบัติ มาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุผลการเรียนรู้ ตามแนวทางของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

ฉบับปัจจุบัน ซึ่งรูปแบบการเรียนการสอนควรมีความครอบคลุมกระบวนการเรียนการสอน วิธีสอน การประเมินผลการเรียน และผลลัพธ์การเรียนรู้

2. มหาวิทยาลัยควรคำนึงถึงความต่อเนื่องในแต่ละระดับการศึกษา ในการวางแผนการจัดการศึกษาหลักสูตรเศรษฐศาสตร์ ที่สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง โดยควรมีการวิจัยหลักสูตรในระดับมหาบัณฑิต และดุษฎีบัณฑิต ให้มีความสอดคล้องกัน เพื่อสามารถรองรับผู้ที่ต้องการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น